

Қазақстан Республикасы
Білім және ғылым министрінің
2019 жылғы «19» ақпандағы
№ 81 бұйрығымен бекітілген

Қазақстан Республикасында балаларға қосымша білім беруді дамытудың тұжырымдамалық тәсілдері

Кіріспе

XXI ғасырдың үшінші онжылдығында Қазақстан әлемнің дамыған елдері қатарына енді көздеп отыр. Бұл жағдайларда қазақстандықтардың өскелең ұрпағына зор жауапкершілік жүктелуде, олардың алдында ұлттық бәсекеге қабілеттілік деңгейін көтеру, XXI ғасырда Қазақстанның өсіп-өркендеуі мен беделінің артуын қамтамасыз ету міндеттері тұр.

Зияткерлік капитал, еңбек адамы, инновациялық ойлау жаңа Қазақстанның басты құндылығына айналуға. Олар Мемлекет басшысы Н.Ә. Назарбаевтың «Қазақстандық жол – 2050: Бір мақсат, бір мүдде, бір болашақ» атты Қазақстан халқына Жолдауында көрсетілген стратегиялық бағытпен үйлесуі тиіс.

Адами капиталды белсенді дамытудың тиімді тәсілдерінің бірі «технологиялық серпінге» әзір жаңа ұрпақты дайындау, оларды ғылыми-техникалық және инновациялық саясатты іске асыруға тарту болып табылады.

Қазіргі жағдайда балалардың мектеп білімі аясында үнемі іске асырыла бермейтін салалардағы танымдық қызығушылықтары мен қажеттіліктерін қанағаттандыруға байланысты білім беру іс-әрекеті кең қанат жайып келеді.

Бүгінде ақпараттың жаңа арналары мен көздері пайда болуымен мектеп білімді, дағдыларды және жүріс-тұрыс үлгілерін қалыптастыруға деген монополиядан айырылуға. Ол басқа әлеуметтік институттар мүмкіндіктерін қолдануды болжайды қажет. Олардың бірі балаларға қосымша білім беру болып табылады. Қосымша білім беру міндеттерін іске асыра отырып, мектеп бір жағынан білім беру стандартын игеру, ал екінші жағынан – білім беруді жаңғыртудың маңызды ұстанымы ретінде жарияланған білім беруді ізгілендірудің негізі болып табылатын тұлғаның еркін дамуы үшін жағдай жасау қажеттігі арасындағы қарама-қайшылықты шешеді.

Қазіргі уақытта балаларға қосымша білім беру «Қазақстандық білім берудің таяу уақыттағы даму аумағы» ретінде қарастырылады.

Қазақстан Республикасында балаларға қосымша білім беруді дамытудың тұжырымдамалық тәсілдерін (бұдан әрі – Тұжырымдамалық тәсілдер) әзірлеу қосымша білім беру сапасын арттыруға, жаңа экономикалық және мәдени-әлеуметтік жағдайлардағы қазақстандық қосымша білім беру жүйесі алдында тұрған стратегиялық міндеттерді шешуге бағытталған түбегейлі өзгерістердің қажеттігінен туындаған.

Тұжырымдамалық тәсілдер елдегі қосымша білім берудің мүмкіндіктерін кеңейту арқылы өскелең ұрпақты әлеуметтендірудің және өзін-өзі дамытудың негізгі міндеттерін шешуге бағытталған және Қазақстан Республикасының Конституциясымен, «Білім туралы», «Қазақстан Республикасындағы бала құқықтары туралы», «Кәмелетке толмағандар арасындағы құқықбұзушылықтардың алдын алу және балалардың қадағалаусыз және панасыз қалуының алдын алу туралы» Қазақстан Республикасы Заңдарымен, Қазақстан Республикасында білім беруді және ғылымды дамытудың мемлекеттік бағдарламасы және т.б. анықталған Қазақстанның тәрбие беру саясатының негізгі ұстанымдарын дамытады.

Тұжырымдамалық тәсілдер атқарушы биліктің мемлекеттік органдарының, қоғамның, бизнес-қауымдастықтардың балаларға қосымша білім беруге және тәрбиелеуге назарларын күшейтуге, сабақтан тыс уақытты тиімді ұйымдастыруға, балалар мен жастар ортасындағы жат құбылыстарға қарсылық көрсетуге, балалар құқығының сақталуын қамтамасыз етуге бағытталған.

Тұлғаның дамуға және өзін-өзі іске асыруға құқықтарын қамтамасыз ету, балалар мен жастардың түрлі қызығушылықтарын қанағаттандыру үшін мүмкіндіктерді кеңейту, олардың мотивациялық әлеуеттерін, тұлғаның, қоғам мен мемлекеттің бәсекеге қабілеттіліктерін дамыту мақсаттарында ұйымдастырушылық-педагогикалық, әдістемелік, ғылыми-зерттеушілік іс-шаралар кешенінен тұратын Стратегияны қабылдау қажеттілігі туындайды.

Тұжырымдамалық тәсілдер Қазақстан Республикасы балаларына қосымша білім берудің сапасын жетілдіру бойынша іс-әрекеттердің мақсаттылығын, тұтастығын және жүйелілігін қамтамасыз етуге бағытталған.

Қосымша білім беру жүйесінің әлемдік даму үрдістері

ЮНЕСКО-ның Білім берудің халықаралық стандарттық сыныптауышы (ББХСС) формалды, формалды емес және информалды білім берудің білім беру бағдарламаларын қамтиды. Формалды білім беру мемлекеттік және жекеменшік білім беру ұйымдарының қатысуымен институцияланған, мақсатты жоспарланумен айқындалады. Формалды емес білім беру формалды білім беруге қосымша немесе балама болып табылады, әлеуметтік және мәдени дамуға бағытталған өмірлік және еңбек дағдыларын дамыту бойынша бағдарламаны қамтиды. Формалды емес білім беру отбасында, жұмыс орнында, тұрғылықты жерде және күнделікті өмірде оқу іс-әрекетін қосуы мүмкін, оның бағыттылығын адамның өзі, отбасы немесе қоғам анықтайды.

Түбейгейлі өзгерістер орын алып жататын барынша жаһанданған қоғам, сондай-ақ қазіргі әлемдегі бос уақыттың өсіп келе жатқан рөлі белгілі бір қажеттіліктерді талап етеді. Еуропалық Одақ жылдам кеңеюде, Шығыс Еуропа елдері батыс экономикасы үлгісіне көшуде, қоғамның құндылық бағыттары интернационализация салдарынан өзінің тұрақтылығын жоғалтуда, халықаралық қарым-қатынас өте қолжетімді болып отыр және т.б. Білім беру

жүйесі осы әлеуметтік және саяси өзгерістерден тысқары қала алмайды.

Мұндай жағдайларда балалар мен жасөспірімдердің бос уақыты ерекше маңызға ие болады. Көптеген елдерде балалар мен жастарға өздерінің бос уақыттарын тиімді пайдалануға мүмкіндік беретін арнайы саясат бар.

Түрлі елдерде мектептен тыс бос уақытта ұсынылатын іс-әрекетті белгілеу үшін әртүрлі терминдер қолданылады. «Қосымша білім беру» термині «формалды емес білім беру» (ФЕББ), «мектептен тыс білім беру», «бос уақыт бағдарламалары» және т.б. терминдерімен алмастырылуы мүмкін. Еуропа Кеңесінде және Еуропалық Одақта мақсатты бос уақыт іс-әрекеті «формалды емес білім беру» терминімен белгіленеді. Жастардың өміріндегі оқудың шамамен 70 пайызы формалды емес немесе бейресми білім беру жағдайларында өтеді: отбасында, құрдастар тобында, жастар ұйымдарында және бос уақыт топтарында. Білім беру уақытының шамамен 30 пайызын формалды білім беру иеленеді. Қосымша немесе «формалды емес» білім беру формалды білім беруге қарама-қарсылық ретінде ұсынылады. Балалар мен жастар үшін формалды емес білім беру барынша қызықты. Формалды емес білім беру формалды білім беруге қарағанда барынша икемді және жаңашыл форма болып табылады, ол ФЕББ-тің қоғамның балаларға қатысты үнемі өзгеріп отыратын сұраныстарына барынша тез әрекет ету қабілетімен түсіндіріледі.

ЮНЕСКО сыныптауышына сәйкес формалды емес білім беруге (non-formal education) дәстүрлі білім беру жүйесінен тыс ұйымдастырылатын және өткізілетін, оқудың нәтижелері үнемі тиісті құжаттармен растала бермейтін оқу бағдарламалары мен курстары енеді. Бүгінде Еуропаның барлық дерлік елдерінде он мыңдаған қосымша білім беру ұйымдары жұмыс істейді.

Орталық және Шығыс Еуропа елдерінде үкімет балалар даму үшін қосымша мүмкіндік алатын формалды емес білім беруді ұйымдастыру формалды білім беруді ұйымдастырумен қатар мемлекеттің міндеті болып табылады деген пікірді ұстанады.

Финляндия мен Литвада ФЕББ арқылы түрлі құзыреттіліктерді сатып алудың дамыған үрдісі байқалуда. Финляндияда ФЕББ бос уақытта мектеп қабырғасынан тыс, көп жағдайда мемлекеттік емес ұйымдарда және қоғамдық іс-әрекеттің басқа түрлері аясында өткізілетін оқуға жатқызылады. Финляндияда ФЕББ формалды білім беру арқылы алынатын білімге қатысты баламалы немесе сындарлы болып табылатын білімнің көзі есептеледі. Финляндияның министрлігі мен муниципалитеттері балалармен және жастармен қоғамдық жұмысты үйлестіреді және қаржыландырады. Мәдениет, спорт және жастармен жұмыс саласындағы ұсынылатын қызметтер салыстырмалы түрде қымбат емес: мүшелік жарна 5 еуро немесе тегін.

Еуропада ФЕББ формалды білім берудің қателіктерін өтеу ретінде қарастырылмайды. ФЕББ тиімді дамыған жүйесі роман елдеріне (Италия, Испания, Португалия, Франция) тән, бірақ ФЕББ бұрынғы социалистік елдер үшін барынша тән.

Батыс Еуропа елдерінде дамыған қамқоршылық жүйесі басымдыққа ие. Бұл жастардың қажеттілігі үшін ұлттық және жергілікті үкімет тарапынан

бөлінетін қаржылық көмектің көп бөлігі күрделі мәселелері бар балалар мен жастарға (олар балалар мен жастардың жалпы санының 5-10%-ын құрайды) бағытталуға әкеледі. Сондықтан Батыс Еуропада формалды емес білім беру саласы жекеменшік сипатқа ие.

ЕО елдерінде қазіргі уақытта «Еуропа 2020 және жастарды дамыту стратегиясы» (Europe 2020 and Youth Strategy) бағдарламасы іске асырылуда. Аталмыш бағдарламаның мәні – Еуропа елдерін жастармен жұмыс бойынша іс-шараларды ұйымдастыруда және қаржылық көмек көрсетуде. Қосымша білім беру саласындағы іс-тәжірибенің үздік үлгілерін іріктеудің әзірленген өлшемдер жүйесі (жаңашылдық, өзектілік, оңтайлылық, жоғары нәтижелілік, тұрақтылық, инновацияны бұқаралық тәжірибеде қолдану мүмкіндігі) төмендегі елдерді анықтауға мүмкіндік берді: Нидерланды, Польша, Чех Республикасы.

Нидерланды орталықтандырылмаған ел болып табылады, онда мемлекет формалды емес білім беру саласына қатысты белсенді рөл атқармайды. Қосымша білім берудің көптеген ұйымдары – жекеменшік. Жеке бастамаларға кейде жергілікті басқару органдары субсидия ретінде қолдау көрсетеді. Соңғыларының алдын ала сипатына ие жобаларға деген қызығушылығы байқалады.

Нидерланды елінде формалды емес білім беру бизнестің айтарлықтай саласына айналуға. Бос уақыт секторы мұнда жылына 50 млрд. еуро айналымына ие. Балалар мен жастар өз бос уақыттарын қалаған түрде өткізу үшін ақша төлейді. Бұл үрдіс Еуропаның көптеген елдерінде айқын сипатқа ие болуда. Бос уақытты ұйымдастыру жергілікті деңгейде көп жағдайда қалалар немесе аудандар тұрғындары қатарынан шыққан волонтерлердің күшімен іске асырылады, сондықтан қосымша білім беруді ұсыну тәжірибесі әртүрлі: ол әрбір ауылда және қалада өзгеріп тұрады.

Формалды емес білім беру Польшаның білім беру ортасында айтарлықтай орын алады. Мектептен тыс ұйымдармен қатар мұнда формалды емес білім берудің қауымдастықтары, қорлары мен орталықтары, жастар сарайлары, иордан бақтары, жастар орталықтары жұмыс істейді. Польшадағы формалды емес білім беру ұйымдары ұлттық бірегейлік міндеттерін шешуге арналған, патриоттық тәрбиеге ерекше назар аударады. Қызмет аясында өз өлкесінің тарихы мен мәдениетін зерделеу негізгі орын алады.

Чехияның формалды емес білім беру саласындағы мемлекеттік саясаты елдің бәсекеге қабілеттілігінің бір факторы ретінде қарастырылатын ғұмыр бойы оқуды қолдау түрінде көрініс табады. Осыған орай, мұндай оқытуға инвестициялар «дамуға құйылған аса маңызды инвестициялар» ретінде танылады. Формалды емес білім беру ұйымдарының қызметін қаржылай қамтамасыз ету көп жағдайда мемлекеттік бюджетке байланысты. Алайда, мұнымен қатар ол қатысушылардың жарнасынан, демеушілер көмегінен және жеке шаруашылық іс-әрекетінен құралады. Жалпы алғанда, Чехия балалар мен жастарға бос уақытты белсенді өткізуді ұйымдастыруға ерікті негізде қосылу мүмкіндігін беретін ұйымдардың қолжетімді желісіне ие. Елдегі формалды емес білім беруді ұйымдастырушылар ұйымдар: мектептер, бос уақыт

орталықтары, білім беру агенттіктері, қызығушылықтар бойынша клубтар, мәдениет мекемелері және т.б. болып табылады

Өзін-өзі басқару негізінде жұмыс істейтін мектеп кооперативтері әлеуметтік бағытқа ие. Францияда олар жалпы білім беретін мектептер оқушыларының бестен бірін біріктіреді. Балалардың іс-әрекеттің сан алуан түрлеріне (бау-бақша өсіру, қоян өсіру, емдік шөптер жинау, мерекелер ұйымдастыру, пікірталастар өткізу және басқалар) қатысуы әлеуметтік тәрбие берудің жақсы мектебі болып табылады.

Жапонияда формалды емес білім берудің тармақталған желісі бар: балаларға арналған мәдени-ағарту орталықтар, спорт клубтары. Әрбір мектеп оқушысының мектеп бағдарламасына енбейтін дене шынықтыру, көркем шығармашылық және ұлттық өнер түрлері бойынша қосымша сабақтарға міндетті (бірақ таңдау бойынша) тегін қатысу практикасы бар.

Мұнымен қоса, әрбір тұрғын үй орамында оқушылармен қосымша жұмыс ұйымдастырылады: хор сабақтары, музыкалық аспаптарда ойнау, бал билері, үй шаруашылығын жүргізу және т.б.

Әлеуметтік тәрбие беру формалары арасында 6-дан 18 жасқа дейінгі мектеп жасындағы балаларға арналған Америкадағы ұлдар мен қыздар клубтары (BGCC) ерекше орын алады.

Қазіргі уақытта BGCA Құрама Штаттардағы 4000-нан астам клуб филиалдарынан тұрады. Клубтың негізгі мақсаты тұлғаны белсенді әлеуметтік іс-әрекетте дамыту болып табылады. Оны іске асыру үшін 5 саланы қамтитын білім беру және бос уақыт бағдарламалары әзірленген:

көшбасшылық қасиеттерді дамыту бағдарламалары; мансапқа арналған білім беру; денсаулықты қолдау және өмірлік дағдыларды дамыту бағдарламалары; өнер бойынша бағдарламалар; фитнес және демалыс бағдарламалары.

Қытайда адамға әртүрлі бағыттарда өзін-өзі іске асыру үшін өмірде қажетті тұлғаның базалық сипаттамаларын; ұлттық бірегейлікті қолдау құралы ретінде мәдени-тарихи білім беруді, жедел адекватты реакцияны, ұтқырлықты; нақты істерге тартылу арқылы ұлттық дәстүрлерді үйренуді дамытуға басты көңіл бөлінеді.

Корея Республикасында дарынды балалармен жұмыс мұғалімдерді даярлайтын өңірлік орталықтар әзірлейтін ұлттық бағдарлама сипатына ие. Нақты жасалған осы қосымшада білім беру жүйесінде баланың зияткерлік, әлеуметтік дамуы үшін үздік және қажетті жағдайлар жасалады деген жалпы түсінік қалыптасқан. Сондықтан Корея елінде балалар мен ата-аналардың таңдауы бойынша міндетті ақылы қосымша білім беру жүйесі қалыптасқан.

ТМД, Еуропа және Оңтүстік Шығыс Азия елдерінің іс-тәжірибелері мен амал-тәсілдері қоғамдағы, сондай-ақ өмірдің салты мен сапасындағы күрделі өзгерістер қосымша білім беру жүйесіндегі (ФЕББ) балалар мен жастарға әлеуметтік тәрбие беру және білім беру міндеттерін шешуге әсер еткенін көрсетеді.

Германияда, Скандинавияда, Францияда мен Британияда, Канада және АҚШ-та толық күн мектептері жұмыс істейді, оларда түрлі білім беру

мүмкіндіктері ұсынылады және баланың жан-жақты дамуы үшін жағдайлар жасалған.

Англияның, Францияның, Германияның, Аустрияның және өзге де елдердің оқу орындарында жекелеген пәндерді оқу кезінде педагогтар оқушылармен жұмыста жаяу серуендеуді және жақын маңайларға сапар жасауды қолданады. Мұндай әдістер оқушыға таным мен шығармашылыққа деген қажеттілікті қабылдауға және оны барынша іске асыруға, тұлға ретінде және кәсіби тұрғыда өзін-өзі іске асыруға және өзін-өзі анықтауға мүмкіндік береді.

Словакияда құпия үңгірлер бойынша экскурсиялардан, виндсерфингтен, атқа мінуден немесе жартасқа өрмелеуден тұратын балалар туризмінің бағдарламалары табысты іске асырылуда және ата-аналар тарапынан да, балалар тарапынан да сұранысқа ие.

Жапонияда мектеп каникулдары кезінде оқушылар түрлі халықтық кәсіптерді үйренуге шығады. Мұндай экскурсиялар бір жағынан еңбекке деген құрметке баулиды, оқушылардың елдің экономикалық әлеуеті туралы пайымдарын кеңейтеді. Олар қандай да бір саланың тарихы туралы, сондай-ақ елдің даму бағдарламалары туралы әңгімелермен үйлестірілуі мүмкін. Екінші жағынан мұндай сапарлар маңызды утилитарлық мақсатқа ие болуы – оқушыларға болашақ мамандықты таңдауға көмектесуі мүмкін.

Канада, Кения, АҚШ-та және Қытайда жастар арасында қорықтарға және ұлттық парктерге бару ерекше танымал болып барады.

Әлемнің көптеген елдерінде техникаға деген тұрақты қызығушылықты, рационализаторлық және өнертапқыштық бейіндерді, техникалық ойлауды дамытуға бағытталған балалар мен жастардың техникалық шығармашылығына ерекше көңіл бөлінеді. Басымдық электронды техниканы, автоматиканы, техникалық кибернетиканы, машина және станок жасауды зерделеуге беріледі.

Еуропаның Франция, Голландия, Швеция, Германия, Болгария, Финляндия сияқты елдерінде барлық оқушылар өздерінің ары қарайғы жолдарын таңдауда белгілі бір шешімге келулері тиіс.

Канада елі оқушыларға ғылым мен техниканың түрлі салаларындағы шығармашылық еңбекке әзірленуде, мамандық таңдауда көмек көрсетудің қызықты тәжірибесіне ие. Оқушылар үшін «мамандықтар әлемін» танудың маңызды формасы кәсіби бағдарлаудың мамандандырылған орталықтарындағы («таңдау орталықтарындағы») дербес оқулар болып табылады. Бұл шамамен төрт мыңдай мамандық туралы ақпарат алуға болатын ұйымның ерекше түрі.

Халықаралық тәжірибе ерте балалық шақтан ер жеткенге дейінгі адам капиталына және оның ішінде білім беруге құйылған инвестициялар экономика мен қоғам үшін айтарлықтай пайда әкелетінін көрсетіп отыр. Әлемде балалардың, жастардың, қоғамның назарын көрмелер, мұражайлар және ғылыми-білім беру бағдарламалары арқылы ғылымға тартуға бағытталған ірі орталықтарды құру практикасы бар.

Жапонияда, Оңтүстік Кореяда, АҚШ-та балалар инновациясын дамыту стратегиялық мемлекеттік бағдарлама дәрежесіне көтерілген. Балалардың инновациялық орталықтарын құруға құйылатын инвестициялар көлемі ондаған

есе ұлғайған.

Әлемде көрмелер, мұражайлар және ғылыми-білім беру бағдарламалары арқылы балалардың, жастардың және жұртшылықтың назарын ғылымға тартуға бағытталған ірі орталықтар құру тәжірибесі бар.

1853 жылы Сан-Францискода натуралист-ғалымдар тобы Калифорния штатының Ғылымды насихаттау орталығын – Калифорнияның Ғылым академиясын (California Academy of Sciences) құрады. Қазіргі уақытта ол халықаралық ғылыми және білім беру орталығы болып табылады. Мұраты – табиғатты зерттеу және сақтау, қоғамда ғылымды зерттеуге тарту. Орталықта аквариум, планетарий, жаратылыстану мұражайы, тропикалық орман, жер сілкінісінің симуляторы бар. Жануарлар әлемінің 40 мыңнан астам түрі бар.

Парижде Ғылым және индустрия қалашығы (La Cité des Sciences et de l'Industrie) жұмыс істейді – келушілер саны бойынша Лувр мен Помпиду орталығынан кейін үшінші орынды алады. Мұраты – ғылыми-техникалық білімді балалардың, жасөспірімдердің арасында тарату және азаматтардың ғылымға, зерттеулерге және өнеркәсіпке деген қызығушылықтарын ынталандыру. La Cité В. Жискара д'Эстеннің бастамасы бойынша 1980 жылы бұрынғы ет өнімдері павильонының базасында құрылған.

Куала Лумпур ғылымның ұлттық орталығы (Pusat Sains Negara) 1996 жылы Премьер-министр Махатхир Мохаммадтің қатысуымен ашылған. Орталықтың міндеті – балалар мен жастардың ғылымды білуге деген қызығушылығын арттыру. Ғылым, технологиялар және инновациялар министрлігі басқарады мен қаржыландырады.

Будапештте Ғажайыптар Сарайы (Csodák Palotája) құрылған. 1996 жылы Рубик Қоры және Будапешт ғылым орталығы қоры тұрақты көрмелер базасында Ғажайыптар Сарайының негізін қалады. Ғажайыптар Сарайы – Шығыс Еуропадағы осындай түрдегі алғашқы орталық, ол көрмелерді, логикалық ойындарды және жаңа технологияларды (лазерлі экран, оптикалық мозаика) қолдану арқылы ғылымды интербелсенді оқытудан тұрады. Міндеті – мектепке дейінгі жастағы және мектеп жасындағы балалардың жаратылыстану ғылымдарына деген қызығушылықтарын дамыту.

Қазіргі уақытта әлемнің 40 елінде 500-ден астам балалар ғылыми қалашығы жұмыс істейді. Аталмыш орталықтардың, саябақтардың, ғылыми қалашықтардың, балалардың бейінді лагерьлерінің мақсаты – балаларды ғылым мен технология саласындағы өз білімдерін зерттеуге және дамытуға тарту, болашақ ғалымдардың, инженерлердің буынын әзірлеу және қоғам мен ғылым арасындағы тығыз байланысты арттыру.

Қазақстандағы қазіргі қосымша білім беру жүйесінің даму ерекшеліктері

Қазақстанда балаларға қосымша білім және тәрбие беру саласы ХХ ғасырдың 90-шы жылдардың басына дейін кеңестік білім беру жүйесінде зор маңызға ие болды. Балалардың басым көпшілігі аталмыш үрдіске тартылды.

Бұған екі фактор себеп болды: біріншісі – тегін қосымша білім беру, екіншісі – мамандандырылған білім берудің таралым кеңдігі.

XX ғасырдың соңында – XXI ғасырдың басында мектептен тыс тәрбие берудің балаларға қосымша білім беру жүйесіне трансформациялануы Қазақстанның демократиялық және құқықтық мемлекетке, нарықтық экономикаға көшу міндеттеріне байланысты.

Осы көшу процесі кезінде тұлға мен қоғам үшін сан түрлі формалды емес құрылымдардың, бірінші кезекте, қосымша білім берудің мәні артты, қосымша білім берудің негізгі мақсаты – балалардың үнемі өзгеріп тұратын жеке мәдени-әлеуметтік және білім беру қажеттіліктерін қанағаттандыру.

Практика көрсеткендей, адамның біліміне деген талаптар тек базалық біліммен ғана қанағаттандырылмайды.

Базалық білім қосымша формалды емес білім беруге барынша мұқтаж, қосымша білім адамның бейімдерін, қабілеттерін және қызығушылықтарын дамытудың, оның әлеуметтік және кәсіби өзін-өзі анықтауының басты факторларының бірі болып отыр және болып қала береді.

Республикада алғаш рет балаларға негізгі (базалық) және қосымша білім беру тең құқылы, бір-бірін өзара толықтырушы компоненттер ретінде қарастырылуда және осылайша әр баланың толыққанды жеке дамуы үшін қажет бірыңғай білім беру кеңістігін құруда.

Жаңа буындағы білім беру стандарттарын енгізу жағдайларында балаларға қосымша білім беруді негізгі жалпы білім беру бағдарламаларына енгізудің өзектілігі мектепте алынған білім, іскерлік пен дағдыны тәжірибеде қолдануға септігін тигізетін жалпы білімнің вариативті құрамдас бөлігін күшейту, оқушылардың танымдық мотивацияларын ынталандыру қажеттігімен байланыстырылады.

Сабақтан тыс жұмыс жүйесіне қосымша білім беру бағдарламаларымен айналысатын балаларды қосу өзіндік ерекшеліктерге ие бола алады және түрлі тәрбиелік нәтижелерге шыға алады, бұл әр нақты мектеп қосымша білім беру мекемелерінің қандай деңгейін қамтитынына байланысты. Ол:

1) жұмыстары бір-бірімен аз үйлесетін және толығымен кадрлық және материалдық жағдайларға тәуелді болып келетін үйірмелердің, секциялардың, клубтардың кездейсоқ жиынтығы;

2) балалар шығармашылық ұжымдары мен бірлестіктерінің жұмысының ішкі шоғырлануы, олардың қызметінің түрлі бағыттанушылығы;

3) балаларға қосымша білім берудің мектептің жеке бөлімшесі ретінде дамуы;

4) балаларға негізгі және қосымша білім берудің бірігуі, мектептердің негізгі құрылымдарының ұйымдық және мазмұндық бірлігі бола алады.

Қазіргі уақытта мектептердің тәжірибесінде жоғарыда аталған барлық ұйымдық үлгілер қолданылады.

Мектептегі қосымша білім беруді ұйымдастырудың алғашқы екі моделіне артықшылық беріледі. Бірігу процесінде жүзеге асыру жағдайларындағы үшінші және төртінші модельдер өзіндік тәрбиелік жүйелерді құруға бағдарланған мектептерге тән.

Әр модель өзін жобалап, одан әрі практикада жүзеге асыратындар үшін белгілі бір құндылықты білдіреді. Осылайша, негізінде мектептегі қосымша білім беруді ұйымдастырудың бірінші деңгейі бар үлгілер белгілі мағынаға ие, себебі балалардың бос уақытын қамтамасыз етеді және олардың сабақтан тыс қызығушылықтарының спектрін анықтауға мүмкіндік туғызады.

Екінші деңгейдегі үлгілер балаларды, сондай-ақ, балалар мен ересектерді біріктіретін жұмысының өзіндік формаларымен бағалы (қауымдастықтар, шығармашылық зертханалар, экспедициялар, шеберханалар және т.с.с.).

Ұйымдық әрекеттестіктің үшінші және төртінші деңгейлеріне негізделген үлгілер балалардың қосымша білім беруге деген түрлі сұраныстарын қамтамасыз етуге және осы тұста маңызды нәтижелерге жетуге мүмкіндік береді.

Бірінші жағдайда, тәрбиелік қызметтің жалпы мектептік бағдарламасының компоненті ретінде қаралатын бірыңғай бағдарламаның негізінде жұмыс істеп жүрген қосымша білім берудің барлық оқытушыларының әрекеттері келісушілігінің есебінде.

Екінші жағдайда – қосымша білім беруді мазмұндық деңгейде де, қызметтің технологиясында да негізгі жалпы білім беру бағдарламасымен біріктіру есебінде.

Ұйымдық әрекеттесудің үшінші және төртінші деңгейлерінің есебінде құрылған, бірігудің ішкі де, сыртқы да тетіктерін пайдаланатын үлгілер басым болып қаралады, себебі олар мектептік тәрбиелік жүйелерді құруға бағдарланған, ал бұл мектептік білім берудің барлық деңгейлерінде жаңа ұрпақтың стандарттарымен қарастырылған.

Мектептегі қосымша білім беру қызығушылықтар бойынша түрлі балалар шығармашылық бірлестіктерінің басшыларымен жүзеге асырылады, олар қосымша білім беру бағдарламаларын міндетті түрде басшылыққа алады. Сабақтан тыс жұмыс пен қосымша білім берудің арасындағы байланыстырып тұратын маңызды буын болып пән үйірмелері табылады: бұл міндетті оқу материалына ықылас білдіруге, білімге, икемділікке, дағдыға және жеке бастың дамуына бағдарлану; сабақтарға міндетті немесе ерікті түрде қатысу; оқыту материалының көлемі мен игерудің қарқынын таңдау мүмкіндігі. Бір жағынан бұл пән бойынша сабақтан тыс жұмыс, ал екінші жағынан – қосымша білім берудің бөлігі.

Қазіргі таңда оқытушының ұстанымы түбегейлі өзгеруде: ол білім беруші ғана емес, оқушының тұлға болуына көмекші болып та табылады; әріптестік пен бейресми қатынас идеясы бекітіледі. Қосымша білім беру оқытушысы кеңесшінің функциясын атқара отырып, балаларға күшті тұлғалық ықпал жасайды. Осыдан – оның тұлғалық қасиеттеріне деген жоғары талаптар.

Қосымша білім берудің ерекшелігі баланың шығармашылық қызметі ол үшін бастапқы болуында. Бәрінен бұрын, тұлғаны шығармашылықта дамыту, ал оқыту сол дамытуға демеу болады.

Қосымша білім беру баланың ерікті таңдау бойынша жеке дара және ұжымдық шығармашылық қызметте тәжірибе жинауына мүмкіндік туғызады. Бұл әлеуметті талап етілген сала, онда білім берудегі қызмет көрсетудің

тапсырыс берушісі мен тұтынушылары жас азаматтар мен олардың ата-аналары (заңды өкілдер), сондай-ақ, қоғам мен мемлекет болып табылады.

Білім берудің осы түрі өскелең ұрпақтың бейімділігін, қабілеттілігін және қызығушылықтарын, азаматтық және адамгершілік қасиеттерін дамытуға, өмірлік және кәсіби өзін-өзі белгілеуге мүмкіндік береді. Қосымша білім беру жүйесі шешетін міндеттердің арасында – қараусыздықтың, құқық бұзушылықтың, нашарлықтың және маскүнемдіктің алдын алу.

Балаларға қосымша білім беру мектептің тәрбиелік мүмкіндіктерін кеңейтеді. Ашықтық, тұтастық және икемділікке ие болып табылатын балаларға қосымша білім беру жүйесі баланың, оның отбасының, қоғамның және мемлекеттің мүддесінде «уақыт талаптарына» тез әрі дәл әрекет етуге қабілетті.

Жаңа технологиялар әлеміндегі балалар мен жастар шығармашылығы ұғымының өзгергенін түсіну инновациялық әдістемелерді белсенді енгізуді, заманауи құрал-жабдықтарды қолдануды, оқытудың жаңа формаларын іздестіруді, қосымша білім берудің ресурстық орталықтарының ролін заманауи технологиялар орталығы ретінде кеңейтуді талап етеді.

«Балаларға қосымша білім беру» терминімен баланың өз талаптарына және қажеттіліктеріне сәйкес өзі таңдап алған мәдениеттегі жеке дамуымен байланысты формалды емес білім беру саласын сипаттайды.

Балаларға қосымша білім беру айтарлықтай педагогикалық әлеуетке ие: тұлғаның даму уәждемесі процесінде әр бала үшін табыс жағдайын құру мүмкіндіктері шексіз, бұл оның жеке қасиеттерін тәрбиелеуге және нығайтуға оң әсер етеді.

Іс-әрекеттің сан түрін игеруге құрылған қосымша білім беру тұлғаның өзін-өзі іске асыруының мәдени кеңістігін кеңейтеді, оны шығармашылыққа ынталандырады.

Қосымша білім берудің ерекшелігі сол, ол жалпы білім беру жүйесінің бір бөлігіне айналды және ведомствоаралық сипатқа ие болды.

Ол бүгінгі таңда балаларға қосымша білім беру ұйымдарында да, жалпы білім беретін мектептерде, мектепке дейінгі ұйымдарда, колледждерде және ЖОО-да, мәдениет, спорт мекемелерінде, жекеменшік ұйымдарда да іске асырылады.

Бұл логикада қосымша білім беру жалпы білім беру жүйесінің жай элементі ғана емес, баланың өмірлік өзін-өзі анықтауының түрлі салаларындағы негізгі құзыреттіліктерге қол жеткізуге ықпал ететін білім берудің дербес көзі.

Балаларға қосымша білім берудің отандық жүйесі ғылыми-техникалық, көркем-эстетикалық, экологиялық-биологиялық, туристік-өлкетану, әскери-патриоттық, әлеуметтік-педагогикалық білім беру іс-әрекеті салаларында оқушылардың шығармашылық қабілеттерін дамыту бойынша бірегей әлеуметтік-педагогикалық мүмкіндіктерге ие.

Балаларға қосымша білім берудің ерекше қырлары:

әр баланың білім беру саласын (іс-әрекеттің бағытын және түрін), бағдарлама бейінін және оны игеру уақытын, педагогты еркін таңдауы үшін

жағдайлар жасау;

баланың ең сан алуан қызығушылықтарын, бейіндерін және қажеттіліктерін қанағаттандыратын іс-әрекет түрлерінің әртүрлілігі;

тұлғаның тануға және шығармашылыққа деген мотивациясын, өзін-өзі іске асыруын және өзін-өзі анықтауын дамытуға ықпал ететін білім беру процесінің тұлғалық-әрекеттік сипаты;

балаға тұлғалық-бағдарлық амал-тәсіл, әрқайсысы үшін «табыс жағдайын» жасау;

тұлғаның өзін-өзі іске асыруына, өзін-өзі тануына, өзін-өзі анықтауына жағдайлар жасау;

баланың таңдауда байқап көру және қателесу құқығын, өзін-өзі анықтауда мүмкіндіктерін қайта қарау құқығын тану;

баланың өзі таңдап алған қосымша білім беру бағдарламасы (іс-әрекет түрі, білім саласы) шекарасындағы алға жылжу нәтижелігін анықтаудың мұндай құралдарын қолдану баланың жеке намысына нұқсан келтірмей оған өзінің даму сатысын көруге көмектеседі және оны дамытуға ынталандырады.

Балаларға қосымша білім беру қазіргі қазақстандық қоғамда қалыптасқан жалпы білім беру кеңістігінің маңызды құрамдас бөлігі ретінде қарастырылады. Ол әлеуметтік тұрғыда сұранысқа ие, бала тұлғасын тәрбиелеуді, оқытуды және дамытуды үйлесімді ұштастыратын білім беру сияқты қоғам мен мемлекет тарапынан тұрақты назар мен қолдауды талап етеді.

Құрылымдық жағынан қосымша білім беру жалпы білім берудің жүйесіне, сондай-ақ білім беру-мәдени бос уақыт саласына енеді, аталмыш жүйелерді жақындастырады және толықтырады.

Тағы бір маңызды сәт балаларды әлеуметтендіру үлгілерін жетілдірудегі қажеттілік болып табылады. Әлеуметтендіру процесінің субъектілері, мазмұны және бағыттары бойынша әлеуметтендіру үлгілерінің жіктелу топтарын атап көрсетуге болады:

1. Әлеуметтендірудің субъектілері бойынша:

түрлі ұлттағы балалар;

дарынды балалар;

ерекше білім беру қажеттілігі бар балалар;

отбасында проблемалары бар бейәлеуметтік мінезді балалар.

2. Әлеуметтендіру процесінің мазмұны бойынша:

кәсіби бағдар;

әлеуметтік қолдау;

сауықтыру;

көшбасшылық қасиеттерді дамыту.

3. Әлеуметтік тәрбие бағыты бойынша:

рухани-адамгершілік даму;

патриоттық тәрбие;

эстетикалық;

толеранттық;

азаматтық сәйкестік;

мәдениаралық байланыс.

Қосымша білім берудегі басты қағидат – әр баланың шығармашылық қызметі, өз ойын білдіруі және өзін-өзі қалыптастырып танытуы үшін жағдай жасау мен мүмкіндік беру қағидаты.

Алайда бұл міндеттерді шешуде бірқатар қайшылықтар бар.

Бірінші. Мәдениет, технологиялық шығармашылық, өлкетану және зерттеу қызметі саласында дарынды балаларды даярлауға әлеуметтік тапсырыстың үйлеспеуі мен білім, мәдениет және өнер қызметкерлері әлеуметтік мәртебесінің төмендігі, бұл көп жағдайда дарынды балалардың ата-аналарының оларды осы қызметке бағдарлауға ынтасыздығын түсіндіреді.

Екінші. Қосымша білім беру педагогтерінің әр дарынды тәрбиеленушіге олардың шығармашылық әлеуетін анықтау және дамыту үшін «жетістік ортасын» қамтамасыз етуге талпынуы мен білім беру ұйымдарының жеткіліксіз материалдық-техникалық, ақпараттық, әдіснамалық және дидактикалық қамсыздандырылуы.

Үшінші. Білім алушылардың зерттеу және шығармашылық қызметтерінде сүйемелдеу қажеттіліктерінің болуы және оқытушылардың балалардың дарынын көрсету ерекшеліктері мен оны анықтау және дамыту әдістері туралы білімнің жеткіліксіздігі.

Төртінші. Өзін-өзі ойдағыдай қалыптастырып танытуы үшін дарынды балалардың жетістіктерін мойындау маңыздылығы мен білім алушылардың республикалық және халықаралық іс-шараларға қатысуын қамтамасыз ету үшін республикалық және жергілікті бюджеттен қаржыландырудың қалған қағидаты.

Қазақстан Республикасында балаларға қосымша білім беру жүйесінің қазіргі жағдайы

ТМД және Еуропа елдерінің қосымша білім беру ұйымдарында балаларды қамтуға салыстырмалы талдау төмендегідей беріледі: Қазақстан Республикасы – 31,2%; Беларусь Республикасы – 44%; Өзбекстан – 16,9% 1-9 сынып оқушылары, Тәжікстан Республикасы – оқушылардың жалпы санынан 1 %, Ресей Федерациясы – 5 жастан 18 жасқа дейін 70 1% бала, АҚШ – 73%, Еуропа елдері – 50%-дан жоғары (Интернат желісінен алынған мәліметтер).

Қазақстан Республикасындағы ағымдағы жағдай. ҰБМБ мәліметтері бойынша білім беру жүйесінде барлығы қосымша біліммен 2 639 074 оқушы қамтылған (82,8%).

Соңғы 3 жылда қосымша білім беру ұйымдарының саны 443 бірлікке артуының оң үдерісі байқалады: Маңғыстау (24), Атырау (7), Павлодар (4), Ақмола (3) және т.б. 1303 қосымша білім беру ұйымдарында (2017 ж. – 1287 бірлік) 993 779 оқушы қамтылды (31,2%) (2017 ж. – 31,1%), бұл 2017 жылмен салыстырғанда 46 452 адамға артық. 63 172 мектеп үйірмелерінде – 1 645 295 (51,6%) оқушылар (2017 жылы – 62 057 үйірме, 1 417 639 (46,5%) қамтылды.

42 919 спорт секциясында 1 137 395 (35,7%) оқушы (2017 ж. – 46 973 секция, қамту – 1 033 517 немесе 33,9%) шұғылданады.

Балалардың қосымша білім алуға құқықтары жалпы білім беретін мектептерде және мектептен тыс ұйымдарда қамтамасыз етіледі: балалар мен жасөспірімдер шығармашылығы сарайлары, үйлері, орталықтары, кешендері, студиялары, жас техниктер, туристер, натуралистер станциялары және базалары, балалардың музыка, спорт, өнер мектептері, қызығушылығы бойынша клубтар, спорт, сауықтыру, туристік лагерьлер және т.б. Балалар ғылыми-техникалық, көркем-эстетикалық, экология-биологиялық, туристік-өлкетану, әскери-патриоттық және әлеуметтік-педагогикалық іс-әрекет салаларындағы мамандықтарды таңдау тәжірибесін меңгереді.

(Анықтама: оқушылар сарайлары – 195 (2017 ж. – 190); жас туристер станциясы – 38 (2017 ж. – 40); жас техниктер станциясы – 20 (2017 – 23); жас натуралистер станциясы – 13 (2017 ж. – 14); музыкалық мектептер – 180 (2017 ж. – 181); көркем мектептер – 30 (2017 – 30); өнер мектептері – 132 (2017 – 132); эстетикалық бағыттағы басқа мектептер – 3 (2017 – 3); сауықтыру лагерьлері – 111 (2017 – 113); соның ішінде жыл бойы (ЗТ) – 16 (2017 – 17), білім беру жүйесіндегі БЖСМ – 12 (2017– 26), ҚББОӘО – 20 (2017 – 21).

Мектеп оқушыларының қосымша білім берумен барынша көп қамтылуы:

мектептен тыс ұйымдары Батыс Қазақстан (63,9 %), Павлодар (63,5 %), Солтүстік Қазақстан (61,2 %), Қостанай (55,9 %) облыстарында.

мектеп үйірмелері – Алматы (71,1%), Павлодар (68,5%), Қарағанды (68,9%) облыстарында.

1303 мектептен тыс ұйымның ішінде **115-і** – жекеменшік, оның ішінде мәдениет және спорт жүйесінде 3, оқушылардың жалпы санынан (анықтама: білім беру жүйесіндегі оқушылар сарайлары – 14; балалар музыка мектептері – 10, өнер мектептері – 7, көркемөнер мектептері – 5, сауықтыру лагерьлері – 51, аула клубтары – 3, ҚББОӘО – 2, БЖСМ – 1, балалардың қызығушылықтары бойынша басқа ҚБҰ – 19) 68 773 (2,2 %) оқушы қамтылған. Ұйымдардың материалдық-техникалық базаларын нығайтуда оң өзгерістер орын алуда.

Көрсеткіш атауы	Барлық ҚБҰ бірлік	Ғимарат түрі		Ғимараттың техникалық ахуалы			ЖБ-тен қаржыландыру	Бір балаға шаққандағы шығын, жыл	Кітапханалары бар ұйымдар саны, бірлік	Мұражайлары бар ұйымдар саны, бірлік	Лагерлері бар ұйымдар саны, бірлік
		типтік	бейімді к	апаттық	күрделі жөндеуді талап етеді	ағымдағы жөндеуді талап етеді					
А	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
2016 жыл	834	380	454	6	159	116	24 млрд 072 млн 158	35 мың 800	266	33	162
2017 жыл	850	376	458	9	151	109	43 млрд 666 млн 159	45 мың 900	259	33	78

Мектептен тыс ұйымдардың материалдық-техникалық базасы

Қосымша білім беру ұйымдарын 2017 жылы жергілікті бюджеттен қаржыландыру шамамен 45 млрд. теңгені құрады. Бір балаға шығын жылына орта есеппен – шамамен 46 мың теңге (Ресейде – 10 мың рубль, Беларусьта – 5 мың рубльге дейін).

Оқушылардың сабақтан тыс уақыттағы жұмыспен қамтылуын ұйымдастырумен 70 мыңнан астам маман айналысады:

балаларға қосымша білім беру ұйымдарының 18 мыңнан астам педагогтары; балаларға қосымша білім беру ұйымдарының 18 мыңнан астам педагогтарының ішінде:

жоғары педагогикалық білімі барлар – 8727, 46,4% (2016 – 7306, 40,1%);

орта педагогикалық білімі барлар – 2674, 14,2% (2016 – 2490, 13,7 %);

жоғары бейінді білімі барлар – 5918, 31,4% (2016 – 6741, 36,9 %);

орта арнайы бейінді білімі барлар – 876, 4,7 %, (2016 – 894 (4,9 %));

жалпы орта – 633, 3,4% (2016 – 800, 4,4%).

шамамен 52 мың мектеп үйірмелерінің жетекшілері.

Мектептен тыс ұйымдардың педагогикалық кадрлары

2018 жылы біліктілікті арттыру курстарынан 2873 (15,2 %) қосымша

Көрсеткіш атауы	ҚББҮ педагог қызметкерлердің штаттық саны, адам										Кадрлар сұранысы, адам	Курстардан өту қажеттілігі	Нақты		
	Барлығы	Білім					Біліктілік						Барлығы	Тегін	Ақылы
		Жоғарғы педагогикалық техникалық және қосптік (педагогикалық)	Жоғарғы кәсіби техникалық және кәсіби	Жалпы орта	Жоғарғы сәніат	1 сәніат	2 сәніат	Сәніаті жоқ							
А	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15
2016 жыл шк	18 231	7306	2490	6741	894	800	3960	3499	3647	7125	2200	3500	2474	1500	974
2017 жыл шк	18 828	8727	2674	5918	876	633	4242	3588	3700	7298	1212	3500	2173	1000	1173

білім беру педагогы өтті.

Балаларға қосымша білім беру жүйесінде оқушылардың ғылыми-техникалық шығармашылығын ұйымдастыру айтарлықтай орын алады.

Ғылыми-техникалық бағыттағы бағдарламалар бойынша республиканың жалпы орта және қосымша білім беру ұйымдарында оқушылардың жалпы санына шаққанда 3,6 % бала айналысады. 37 мыңнан астам оқушы 23 техникалық шығармашылық орталықтарында, шығармашылық үйлерінің техникалық бейіндегі 200 үйірімесінде айналысады. Сонымен қатар, 3 088 мектеп үйірімелерінде 73 мыңнан аса бала айналысады. 479 қосымша білім беру педагогы техникалық шығармашылық қызметін көрсетеді.

Техникалық шығармашылық бірлестіктерінде айналысатын кіші (9 477) және орта (27 629) мектеп жасындағы балалар санының тұрақты өсу беталысы байқалуда. Сонымен бірге жоғары сынып оқушыларының саны көп емес және техникалық шығармашылықпен айналысатын балалардың жалпы санының $\frac{1}{4}$ құрайды.

Ауылдық мекендерде техникалық бағыт бойынша балаларға қосымша білім берудің сақтық қорлары нашар ашылған. Ауылдық мекендерде техникалық шығармашылықпен **36 700** бала қамтылған, ол мектеп жасындағы балалардың жалпы санының **1,2%**-ын құрайды.

Республикадағы балаларға қосымша білім беру ұйымдарында бастапқы техникалық модельдеу, әуе аппараттарын модельдеу, кемелерді модельдеу, автокөліктерді модельдеу және зымырандарды модельдеу сияқты техникалық шығармашылық түрлері бойынша белгілі бір іс-тәжірибе жинақталған.

Техникалық шығармашылықтың дәстүрлі түрлерін дамытумен қатар қосымша білім беру ұйымдарында қазіргі балалар мен жастар үшін өзекті жаңа бағыттар да белсенді дамуда.

Айталық, Қарағанды қаласының Балалар және жасөспірімдер сарайы базасында Жас зерттеушілердің Орталық Азиялық кіші ғылым академиясы жұмыс істейді. 36-дан астам балалар бірлестіктерінде жас медиктер, программистер, техник-конструкторлар, физиктер, математиктер айналысады.

Техникалық шығармашылықтың бағдарламалау, информатика және ақпараттық технологиялар, компьютерлік дизайн, компьютерлік графика, медиадизайн, жобалық-зерттеу іс-әрекеті сияқты бағыттары қарқынды дамып келеді.

Павлодар қаласында Оқушылар сарайының ауыл мектептерінің оқушыларын журналистика негіздеріне және компьютерлік дизайнға қашықтықтан оқыту бойынша «Юниор – экспресс» жобасы назар аударуға тұрарлық.

Қазақстандағы оқушылар арасында ғылымды насихаттайтын ірі жоба Астана қаласындағы Оқушылар сарайының Ұлттық Интерактивті паркі болды. Петропавл қаласында технобағы бар оқушылар Сарайы ашылды.

Балалар мен жастар арасында ғылыми-техникалық шығармашылықты дамыту және роботты техниканы насихаттау мақсатында роботты техника бойынша сайыстар өткізіледі, олардың ұлттық үйлестірушісі болып «Назарбаев зияткерлік мектебінің» автономды білім беру ұйымдары табылады.

Балаларға экологиялық-биологиялық қосымша білім берудің негізін 14 жас натуралист станциясы және экологиялық-биологиялық орталық (9 мыңнан астам бала) құрайды, олар табиғат қорғау іс-әрекетіне, оқу-зерттеу жұмыстарын жүргізуге бағытталған.

Экологиялық-биологиялық, туристік-өлкетанушылық іс-әрекеттің түрлі нысандарының бай арсеналына Шығыс Қазақстан облысы Семей қаласы Полковничий аралында орналасқан Облыстық балалар биологиялық орталығы ие. Биологиялық орталық қазіргі уақытта оқу-тәрбиелік, әдістемелік, ғылыми-зерттеушілік, табиғатты қорғаушылық, биологиялық-насихаттық, мәдени-ағартушылық және өндірістік іс-әрекеттерді қамтамасыз ететін Қазақстанның ең үздік мектептен тыс ұйымдарының бірі болып табылады.

Балаларға қосымша білім беру жүйесіндегі басым бағыт лайықты түрде балалар туризмін және өлкетануды дамыту болып табылады.

Республикада туристік-өлкетанушылық білім беру іс-әрекетін 38 жас туристер мен өлкетанушылар станциясы және орталығы іске асырады. Оларда 28 мыңнан астам мектеп оқушысы айналысады. Жалпы білім беретін мектептердің туристік-өлкетанушылық үйірмелерінде және бірлестіктерінде, балалар шығармашылығы сарайларында, орталықтарында 7 жастан 17 жасқа дейінгі 60 мыңнан астам оқушы айналысады. Балалардың жалпы қамтылуы оқушылардың жалпы санынан 2,8 пайызын құрайды (2004 ж. – 1,5%).

800 мыңнан астам бала мен жасөспірім оқушылардың «Атамекен», «Болашақ», «Жас Ұрпақ», «Шұғыла» және т.б. туристік-өлкетану қозғалыстарының түрлі бағдарламаларын іске асыруға қатысады. Мектеп оқушыларының «Менің Отаным – Қазақстан» туристік-өлкетанушылық экспедициясы аясында жыл сайын ондаған жаяу, шаңғы, су, велосипед және т.б. сапарлары, сан алуан маршруттар бойынша экспедициялар мен экскурсиялар өткізіледі, оларға мыңдаған жас туристер және олардың ересек тәлімгерлері қатысады.

Біздің еліміздегі балалар мен ата-аналар арасындағы барынша бұқаралық және танымал орталықтардың бірі көркем-эстетикалық қосымша білім беру орталықтары болып табылады.

Жыл сайын республикада ондаған көркем конкурстар ұйымдастырылады, халықаралық көркем шеберлік сайыстарына, көрмелерге, пленарларға балалар үнемі қатысады.

180 бала музыкалық мектептерде, 33 бала көркем мектебінде және 132 бала балалардың өнер мектебінде 140 мыңнан астам бала оқиды.

Музыкалық және көркем бағыттағы балаларға қосымша білім беру ұйымдары кәсіби-бағдарлы бағдарламаларды да, жалпы көркем-эстетикалық дамудың білім беру бағдарламаларын да іске асырады, мәдени-ағарту және мәдени-бос уақыт функцияларын атқарады, балаларды көркем құндылықтарды тұтыну қасиеттеріне тәрбиелейді.

Әлеуметтік-педагогикалық бағыт – қосымша білім берудегі маңызды бағыттардың бірі. Заманға сай әлеуметтік инфрақұрылымның дамуы тұлғаны әлеуметтендіруге байланысты, оның ішінде баланың бос уақытын ұйымдастыруға қатысты көптеген мәселелерді шешуге мүмкіндік туғызады.

55 аула клубында және 37 қызығушылықтары бойынша клубта, 111 жыл бойғы лагерьде 160 мыңнан астам баланың бос уақыты қамтамасыз етілген.

Республикада 120-дан астам жауынгерлік даңқтың мектеп мұражайы, **500-ден астам патриоттық бірлестік** бар. Онда отыз мыңнан астам оқушылар айналысады.

Республикада балалар қоғамдық ұйымдары белсенді жұмыс істейді. Педагогикалық отрядтар мұғалімдер мен ата-аналарға жыл көлемінде балалардың бос уақытын ұйымдастыруға, сауықтыру мен жаз мезгілінде демалысты ұйымдастыруға көмектеседі. Аула клубтары мен бос уақыт орталықтары да белсенді жұмыс атқаруда.

Сонымен бірге, Қазақстан Республикасындағы балаларға қосымша білім беруді дамытуға әсер ететін жағдайлар мен факторларға талдау жасау, бұл бағыттың республикада жылдам дамуын қиындатып тұрған негізгі себептерді белгілеуге мүмкіндік береді.

Республикалық қосымша білім беру оқу-әдістемелік орталығының жүргізген зерттеулердің қорытындылары балалар мен оқушы жастардың арасында, бір жағынан, бірлестікке, олардың рөлін қоғамда мойындауға, өз ойын білдіру мен өзін-өзі танытудың жолдары мен формаларын өз бетімен таңдауға қарқынды талпыныс байқалады. Екінші жағынан, жасөспірімдердің азаматтық бастамасының өсімін көп жағдайда білім беру мекемелеріндегі өзін-өзі таныту үшін нақты жағдайлардың болмауы тоқтатып тұрады.

Сауалнама алынған балалар мен оқушы жастардың пікірінше, бос уақытты ұйымдастыру олардың қызығушылықтарына толық жауап бермейді. Білім алушылардың тек 6%-ы ғана қызығушылықтары бойынша үйірмелерге (клубтарға) қатысады, 15%-ы спортпен айналысады, 18%-ы – компьютерде ойын ойнайды, 9% - теледидар көреді, 69% - өзінің еркіне қойылған.

Спорттық-сауықтыру туризмі түрлерінің арасында жаяу туризм көп сұранысқа ие – онымен сұралушылардың 41%-ы айналысқысы келеді, респонденттердің 36%-ы тау туризмімен, құзға шығумен айналысқанды қалайды, 23% - су туризмін қалайды.

Қазақстан бойынша туристік-өлкетану маршруттарына сұралушылардың 57%-ы баруды қалайды, 40%-ы – барғысы келмейді және 3%-ы жауап берген жоқ.

Балалар мен оқушы жастардың адамгершілік-рухани, этикалық даму тұрғысында қауіп-қатерлі жағдай анықталған.

Мұндай жайттың себептерінің бірі тәрбиені әлеуметтік құбылыс ретінде, мақсатты процесс ретінде де бағаламаушылықта жатыр, ал оның нысандары балалар мен оқушы жастардың рухани, адамгершілік, патриоттық дамуы болып табылады.

Қосымша білім беру балалар мекемелерінің мекемелік қатыстылығының алуан түрлілігі соншалықты, ол жалпылама міндеттерді шешуге және бірыңғай талаптар қоюға мүмкіндік бермейді, сол арқылы балалар мен жастардың республикалық іс-шараларға қатысуын қиындатады, себебі кейбір ұйымдар білім мекемесіне, ал басқалары дене шынықтыру, туризм және спорт мекемелеріне қарайды.

Сонымен, Алматы қаласында, Қызылорда, Маңғыстау облыстарында техникалық шығармашылық орталықтары жоқ.

Қостанай, Қызылорда облыстарында жас туристер станциялары, Қызылорда, Маңғыстау облыстарында және Астана қаласында жас натуралистер станциялары жоқ.

Балаларға қосымша білім беру бойынша оқыту бағдарламаларының бар құрылымы мен мазмұны технологиялардың дамуының заманға сай деңгейіне, елдің экономикалық артықшылықтарына, балалар мен ата-аналардың сұраныстарына толық шамада жауап бере алмайды.

Мақсаттардың бірыңғай векторы мен еңбек нарығы және өндіріспен байланыстың әлсіреуі байқалуда. Білім берудің маңызды мәселесі дарынды балалар және жастармен жұмыстың жеткіліксіз мақсаттылығы да болып табылады.

Балалар және жасөспірімдер туризмнің, ғылыми-техникалық шығармашылықтың, көркемдік және музыкалық мектептердің мекемелері орналасқан ғимараттардың техникалық ахуалы ерекше үрей тудырады.

Қосымша білім беру ұйымдарының МТБ даму қарқынының артта қалуы байқалады (материалдық жабдықталуы - 64,8%, ауылдарды - 52%).

Балалар музыка мектептері мен Балалар өнер мектептерінің жалпы санынан 35,3%-ы ғана типтік ғимараттарда орналасқан, қалған 64,7%-ы – бейімді ғимараттарда, мекемелердің 16,8%-ы күрделі жөндеуді немесе ішінара қайта құруды қажет етеді. Техникалық шығармашылық орталықтарының **3** ғимараты күрделі жөндеуді талап етеді, **19** – бейімді ғимараттарда, **3** – мектептердің жанында орналасқан. Балалар туризмінің **26** орталығы бейімді ғимараттарда, көптеген өз бетінше ұйымдастырылған туризм бірлестіктері жалпы білім беретін мекемелерде орналасуда. Мұндай ғимараттардың жартысына жуығы Оңтүстік Қазақстанда. Барлық қосымша білім беру мекемелерінің 50%-нан көбі күрделі жөндеуді талап етеді.

Қосымша білім беру жүйесі заманауи жабдықтар мен құрал-саймандардан, оқу құралдарынан, компьютерлік техникадан, музыкалық аспаптардан, сапалы Интернет-байланысымен қамтамасыз етілуден қатты тапшылық көріп отыр.

Білім берудегі аймақтық компонентті жүзеге асыру үшін мектеп мұражайлары зор маңызға ие. Сонымен қатар, білім беру мекемелеріндегі көптеген мұражайлар ұйымдастырушылық-әдістемелік және материалдық қамсыздандыруда маңызды қиындықтар көруде. Білім беру мекемелерінің оқу-тәрбиелік үрдісінде мұражайлардың әлеуетін тиімді пайдалану мәселелері педагогикалық ұжымдарда, білім беру басқармалары органдарының әдістемелік қызметінде әлі назарға ілініп, мәні түсінілген жоқ.

Балаларға қосымша білім беру мекемелерінде оқу құралдарын алуға қаржыландырудың болмауы әкімшілікті және ата-аналарды ақшалай қаражат бөлуге тартуға мәжбүрлейді, ол білім беру қызметінің әртүрі бойынша оқу процесі шығындарының 20-дан 60%-ға дейін құрайды.

Педагогтардың қосымша білім берудегі ғылыми-әдістемелік қамсыздандырылуының қазіргі ахуалы білім алатын оқу-әдістемелік кешендерді әзірлеуді қажет етеді.

Қосымша білім беру саласында базалық даярлығы бар, қызықты және заманға сай бағдарламаларды жүргізу қабілетіне ие білікті педагогикалық кадрлардың жеткіліксіздігі байқалуда.

Бар кемшіліктерді жою, қосымша білім беруге жоспарлық келешекті сипат беру, бұл қызметті мемлекеттік саясаттың бастапқылығы ретінде тану қосымша білім беруге елдің әлеуметтік-экономикалық дамуында маңызды орын алуға мүмкіндік береді. Бұл салаға инвестиция адам капиталының, әлеуметтік тұтастыққа, адамның бәсекеге қабілеттілік сапасын арттыруға әкеледі.

Балаларға қосымша білім беру жүйесін дамытудың мақсаты, міндеттері және қағидаттары

«Қазақстан жолы – 2050: Бір мақсат, бір мүдде, бір болашақ» Қазақстан халқына Жолдауында белгіленген елде жаңа инновациялық экономика құру мен технологиялық деңгейге жетудің мақсаты мен міндеттері балаларға және жастарға қосымша білім беру жүйесін радикалдық жетілдіруге шешілмейді.

Мақсат:

білім берудегі қызмет көрсетулерге тең қолжетімділікті қамтамасыз етуге бағытталған қосымша білім беру жүйесінің сапасын жетілдіру.

Міндеттер:

балаларға қосымша білім беру бөлігіндегі заңнамалық базаны жетілдіру;
балаларға қосымша білім беру мекемелер жүйесін сақтау және дамыту.
Жалпы орта және қосымша білім беру мекемелеріндегі қамтылған балалардың үлесін арттыру;

қосымша білім алуда қолжетімділік пен тең мүмкіндіктерді қамтамасыз ету; балаларға қосымша білім беру тиімділігі мен сапалылығына қол жеткізу;

балаларға негізгі және қосымша білім беру құрамының сабақтастығы негізінде бірыңғай білім кеңістігін сақтау;

балаларға қосымша білім беру жүйесінің мекеме аралық сипатын сақтау;

балаларға қосымша білім берудің мазмұнын, ұйымдастыру формаларын, әдістері мен технологияларын жетілдіру;

телекоммуникациялық жобалар мен балаларға қосымша білім беру мекемелеріндегі қашықтықтан оқытуды қамтитын жаңа ақпараттық технологияларды құру және дамыту;

балаларға қосымша білім беру ұйымдары мен педагогтерін мемлекеттік аттестаттау жүйесін жетілдіру;

балаларға қосымша білім беру мекемелерінің қызметін материалды-техникалық қамсыздандыруға барлық деңгейдегі бюджеттерден бөлінген кепілді қаражаттар;

балаларға қосымша білім беру жүйесіндегі педагогикалық және басқарушы кадрлардың әлеуметтік мәртебесі мен кәсіби жетілдірілуін көтеру;

балаларға қосымша білім беру мекемелерімен бюджеттен тыс қаражаттардың тартылуын нормативтік құқықтық реттеудегі әлеуметтік-экономикалық шараларды әзірлеу;

балаларға қосымша білім беруді ашық мемлекеттік-қоғамдық жүйе ретінде білім беру саясаты субъектілерінің арасында жауапкершілікті үлестіру және оқыту процесінің барлық қатысушыларының – үйренушілердің, педагогтардың, ата-ананың рөлін арттыру негізінде дамыту.

Қағидаттары:

мекеме аралық, салааралық сипат, балаларға қосымша білім және тәрбие беру саласында бірыңғай саясатты жүргізуге мүмкіндік беретін түрлі атқарушы билік органдарының, білім, мәдениет, спорт және жастар саясаты басқармалары органдарының қарауындағы балаларға қосымша білім беру мекемелерін қоса алғандағы білім және тәрбие беру жүйесінің барлық субъектілеріне бағыттылық;

бәсекелесу қабілеті – серпінді және құрылымдық өзгерістерге, қызметін оңтайлы ауыстыруға қабілетті, қызмет көрсетудің талап етілуіне және қажетті қызмет өнімін құруға бағдарланған оқыту мекемелерін, жүйелерін құру;

ізгілендіру – баланың бірегей тұлға ретінде зияткерлік, шығармашылық әлеуетін дамыту үшін барынша қолайлы жағдай жасау, балалықтың өзіндік құндылығын тану;

ашықтық – қоғамдық мекемелердің, бизнес-құрылымдардың, отбасының, басқа да әлеуметтік институттардың әр баланың рухани, зияткерлік және табиғи дамуы, оның шығармашылық және білім қажеттіліктерін қанағаттандыру үшін барынша қолайлы жағдай жасауға қатысуы;

балалар мен жастардың барлық жасы және санаты үшін, барлық елді мекендерде қолжетімділік;

мектепке дейінгі жастан бастап қосымша білім берудегі тәрбиелеу және дамыту үрдісінің үздіксіздігі;

әріптестік – мемлекеттік-жекеменшік және әлеуметтік серіктестік, қосымша білім берудің барлық қатысушыларының әлеуеті мен мүмкіндіктерін нығайту;

жүйелілік – білім беру қызметінің барлық қатысушыларының мүдделерін есепке ала отыра формалар мен әдістерді әзірлеуге жүйелі тәсіл;

инновациялық даму - қазақстандық және шетелдік озық тәжірибені есепке ала отырып, жаңа технологияларды енгізу;

ғылымдық – оқытудың мазмұны мен оқушылардың алған білімінің ғылыми-техникалық және әлеуметтік ілгерілеу деңгейіне сәйкестігі, оны ғылымның, техниканың және технологияның жаңа жетістіктерінің негізінде құру; ізденушілік және шығармашылық жұмысқа қарай жиынтықтау арқылы үйренушілердің ойлану қабілетін дамытатын ғылыми танудың әдістерін қолдану;

бірлік – үйренушілердің дайындық деңгейіне ғылыми-техникалық бағыттылықтағы білім беру бағдарламаларының мазмұнына сәйкес бірыңғай талап қою.

Балаларға қосымша білім беру жүйесін дамыту тетіктері

1. Балаларға қосымша білім беру жүйесінің заңнамалық және нормативтік құқықтық базасын жетілдіру,

БДМБ-ның келесі бөлімдеріне өзгерістер мен толықтырулар енгізу:

балаларға қосымша білім беру мекемелерінің жүйесін арттыру, оның ішінде МЖС-ті дамыту есебіне;

балаларға қосымша білім беру жүйесінің материалдық-техникалық базасын нығайту;

балалардың, оның ішінде ауылдық жерлердегі балалардың қосымша білім берумен қамтылуын арттыру;

ерекше білім беру қажеттілігі бар балаларды қосымша білім берумен қамтуды арттыру;

Цифрландыру жағдайында балаларға қосымша білім беруді жан басына, дербестендіре қаржыландыруды енгізу, бұл кез келген мемлекеттік, сондай-ақ жеке ұйымдардың да бәсекелестігін қамтамасыз етеді, жалпы алғанда қосымша білім беру бойынша білім беру қызметтерінің сапасына әсер етеді.

2. Қосымша білім берумен балалардың барынша қамтылуы үшін жағдай жасау:

1) мектептерде, әсіресе ауылдық жерлерде мектептен тыс мекемелердің филиалдарын ашу;

2) өндірістік және әлеуметтік бағыттағы ұқсас балалар ұйымдарын құру (наукоградтар, балалар ғылыми мұражайлары, технобақтар, бизнес-инкубаторлар, балалар банктері, шаруа қожалықтары, «Жас Ұлан» сияқты қызығушылықтар бойынша БҚҰ, балалар қоғамдық ұйымдары және т.б.), оларда түрлі мекемелер, өнеркәсіптік кәсіпорындар, ауылшаруашылық нысандары іске қосылуы қажет;

3) БҰ қоғамдық қолдау жүйесін құру (қорлар, кәсіби одақтар және т.б.);

4) заманға сай инфрақұрылым құру, БҰ материалды-техникалық базасын нығайту;

5) қызығушылықтар бойынша үйірмелердің, секциялардың, клубтардың, жалпы білім беру мектебінде таңдау бойынша элективті курстардың санын арттыру;

б) оқушы орындарының тапшылығы байқалатын өңірлерде мектептен тыс ұйымдардың жаңа нысандарын, оның ішінде МЖӘ есебінен енгізу.

3. Балаларға қосымша білім берудің құрамын, ұйымдастырушылық формалары мен технологияларын жетілдіру есебіне қосымша білім берудің сапасын, тиімділігін қамтамасыз ету:

1) балаларға қосымша білім беру жүйесінде әлеуметтік, психологиялық, педагогикалық ғылыми зерттеулер жүргізу;

2) қосымша білім беру мазмұнын құндылық, адамгершілік, мінез-құлық нормаларын қалыптастыруға, еңбек нарығында табысты әлеуметтену және белсенді бейімделу қабілеттілігіне бағдарлау;

3) қосымша білім беру жүйесі үшін оқу-әдістемелік кешендер мен қосымша әдебиеттер әзірлеу;

4) қосымша білім беру ұйымдарының балаларға арналған «наукоград», «технобақ», «бизнес инкубатор» және т.б. түріндегі жаңа интерактивті, инновациялық формаларын құру;

5) жасөспірімдердің кәсіби өзіндік тағайындауына мүмкіндік беретін БҰ мектептен тыс ұйымдарыда оқушылармен кәсіптік бағдарлы жұмыс орталықтарын құру;

б) инновациялық білім беру бағдарламаларын, оның ішінде білімнің түрлі саласын интегралдайтын және қосымша білімнің икемділігін, вариациялық сипатын қамтамасыз ететін бағдарламаларды әзірлеу;

7) жаңа ұрпақтың инновациялық ғылыми технологияларға, құрылымдауды, өнертапқыштықты және ғылыми-техникалық шығармашылықты дамытуға бағдарланған ғылыми-техникалық бағыттағы бағдарламаларын құру;

8) балаларға қосымша білім беру жүйесінің тәрбие әлеуетін күшейтетін және тұлғаның рухани-адамгершілік дамуына мақсатталған заманға сай әлеуметтік бағдарланған бағдарламаларды құру;

9) қосымша білім беру жүйесіне білім берудің жаңа интерактивті ақпараттық технологияларын енгізу;

10) біліктілікті арттыру есебіне қосымша білім беру педагогтарының сапалы кәсіби дамуын қамтамасыз ету;

11) педагогикалық білімі жоқ қосымша білім беру жүйесінің мамандарын қайта даярлау бағдарламасын әзірлеу (ұшақ құрастырушылар, инженерлер, аграрлық қызметкерлер, сұйымдарында тарихи-өлкетану және туристік-экспедициялық бағыттағы «Атамекен – алтын бесігім» өңірлік танымдық-зерттеу бағдарламаларын әзірлеу және іске асыру, ол білім алушыларды туған өлкені зерттеу бойынша көпшілік қозғалысқа тартуды болжайды, ғылыми-техникалық бағыттағы «Мектеп орындығынан ғылымға» және әлеуметтік бағыттағы «Мен – Қазақстан Республикасының азаматымын»;

13) қосымша білім беру бағыттары бойынша балаларға арналған «Ойлан. Ізден. Тап», «Мен – зерттеушімін», «Темірқазық» және т.б. теледидарлық

бағдарламаларды, қосымша білім беру мекемелерінің web-порталын, балалар web-сайтын (www.ziyatker.kz), «Темірқазық» және «Экоәлем» балалар журналдарын жасау арқылы бірыңғай білім беру ақпараттық ортасын құру;

14) қосымша білім берудің түрлі бағыттары бойынша бейнесабақтарды әзірлеу арқылы ерекше білім беру қажеттіліктері бар және ауылдық жерлердегі балаларды қашықтықтан оқытуды дамыту;

15) қосымша білім беру ұйымдарында білім алушылардың кәсіби бағдарлануына дейін консультациялық, ақпараттық-талдамалы және жаттықтыратын қызмет көрсету мақсатында әлеуметтік қызметтерді құру.

4.1. Әлеуметтік мәртебені көтеру және педагогикалық, басқарушы қызметкерлерді, балаларға қосымша білім беру жүйесінің бағыты бойынша мамандарды кәсіби жетілдіру:

1) жоғары оқу орындарында қосымша білім беру педагогтарын даярлау жүйесін жетілдіру;

2) балаларға қосымша білім беру жүйесіндегі педагогикалық және басқарушы қызметкерлерге еңбекақы төлеу тетігін жетілдіру;

3) балаларға қосымша білім беру саласындағы жас мамандарды қолдау жүйесін құру;

4) балаларға қосымша білім беру жүйесінде үздік педагогикалық қызметкерлер мен бағыт бойынша мамандарды сақтау үшін моральдық және материалдық ынталандыру жүйесін жетілдіру;

5) балаларға қосымша білім беру ұйымдарының педагогикалық қызметкерлерінің біліктілігін арттыру мекеме аралық жүйесін, оның ішінде педагогикалық білімі жоқ бағыт бойынша мамандарды қайта даярлау жүйесін құру;

6) мамандарға арналған электронды оқу, бағдарламалық, әдістемелік, ғылыми, анықтамалық база құру;

7) республикалық іс-шаралардың жеңімпаздары болған педагогикалық қызметкерлерге жеңілдіктер жасау жүйесін құру.

5. Қосымша білім беру жүйесін басқару тиімділігін арттыру:

1) балаларға қосымша білім беру мәселелері бойынша ведомствоаралық үйлестіруші кеңес құру (Білім және ғылым, Денсаулық сақтау, Мәдениет және спорт, Индустрия және жаңа технология, Қорғаныс, Ішкі істер, Еңбек және халықты әлеуметтік қорғау министрліктері мен жергілікті атқарушы органдар);

2) балаларға қосымша білім беру ұйымдарын басқарудың мемлекеттік-жекеиелік нысандарын енгізу;

3) әлеуметтік әріптестікті дамыту тетіктерін енгізу, оның ішінде бизнес-құрылымдармен және қоғамдық ұйымдармен.

6. Балаларға қосымша білім беру жүйесінің заманға сай инфрақұрылымын құру, материалдық-техникалық базаны нығайту, экономикалық қатынастарды жетілдіру:

1) ғылым, өнер, бизнес және т.б. түрлі бағыттар бойынша балалар ғылыми мұражайларын құру;

2) өндірістік және әлеуметтік бағыттағы балаларға арналған наукоград балалар ғылыми мұражайлары, технобақтар, бизнес-инкубаторлар, балалар

банктері, шаруа қожалықтары, сондай-ақ, «Жас Ұлан», балалар Парламенті, Қазақстан халқының балалар ассамблеясы және т.б. тәріздес қызығушылықтар бойынша балалар қоғамдық ұйымдары сияқты ұқсас ұйымдарды құру;

3) білім беру ұйымдарының әлеуметтік жобалар мен зерттеу жұмыстарын әзірлеу және іске асыру процестеріне білім алушыларды кірістіру үшін жағдай жасауға мүмкіндік беретін әлеуметтік инфрақұрылымды тұрғызу;

4) қосымша білім беруді түрлі нысанда қоғамдық қолдау жүйесін құру (қорлар, кәсіподақтар және т.б.);

5) қарастыру:

бастамашыл жобаларды және балалар қоғамдық бірлестіктерінің бағдарламаларын қолдау үшін жергілікті органдар мен ұйымдардың субсидиялары;

қазақстандық, халықаралық және басқа да қайырымдылық ұйымдардың, қорлардың, жеке тұлғалардың гранттары (қайырымдылығы және т.б.);

бизнестің әлеуметтік жауапкершілігінің қағидаттарын жүзеге асыру мақсатында коммерциялық мекемелер іске асыратын аудармалар.

7. Дарынды балаларды қолдау жүйесін дамыту:

1) іс-шаралар өткізу арқылы дарынды балаларды іздеу, қолдау және сүйемелдеудің ведомствоаралық жүйесін құру;

2) балаларға қосымша білім беру бағыттары бойынша халықаралық іс-шараларға қатысуға жағдай жасау;

3) балаларға қосымша білім беру бағыттары бойынша бейінді лагерьлерді құру және олардың жұмысын ұйымдастыру;

4) балалар ғылымын дамытуды қаржыландыру үшін «Балалар ғылымда» қорын құру;

5) қосымша білім берудің көркем-эстетикалық дамуын қаржыландыру үшін «Балалар өнерде» қорын құру;

6) балаларды дербес білім беру жолдары бойынша оқыту;

7) балаларға қосымша білім беру жүйесіндегі республикалық, халықаралық конкурстар мен түрлі бағыттағы жарыстардың жеңімпаздары үшін ЖОО-ға түсуде жеңілдіктер жасау жүйесін кеңейту;

8) барлық білім беру процесіне қатысушылардың өз денсаулығына, салауатты өмір салтына қызығушылық қарым-қатынасын қалыптастыруды қамтамасыз ететін бағдарламаларды әзірлеу және енгізу;

9) балалар және жастар қоғамдық ұйымдарының белсенділерін әлеуметтік-маңызды жобаларды әзірлеуге және іске асыруға тарту.

Балаларға қосымша білім беру жүйесі ведомствоаралық негізде дамуы тиіс және балаларды қолдау мен дамытуда кепілгер болуы керек. Балаларға қосымша білім беруді қаржыландыру шығындары елдің қазақстандық қоғамды және мемлекетті болашақта дамытуға, қоғамның зияткерлік, ғылыми-техникалық, шығармашылық және мәдени дамуының кадрлық әлеуетіне салған ұзақ мерзімді инвестициясы болып табылады.

Тұжырымдамалық тәсілдерді іске асырудың болжамды нәтижелері

Балаларға қосымша білім берудің білім беру бағдарламаларын іске асыратын білім беру ұйымдарының саны артады;

жалпы білім беруші мектептердің саны артады, олардың базасында балаларға қосымша білім беру бірлестігі жұмыс істейді;

қосымша білім беру жүйесіне енгізілген ерекше білім беру қажеттіліктері бар, ауыр өмірлік жағдайдағы, қауіп-қатер тобындағы және жоғарғы мектеп жасындағы балалардың саны артады;

қосымша білім берудің білім беру процесінің бағдарламалық-әдістемелік және ғылыми қамтамасыз етілуінің сапасы жоғарылайды;

балаларға қосымша білім беру жүйесіндегі басқарушы және педагогикалық кадрларды даярлау, біліктілігін арттыру білім беру бағдарламаларының сапасын жоғарылатады;

балаларға қосымша білім беру жүйесінде халықтың қызметке қажеттілігін анықтау жүйесі құрылады;

балаларға қосымша білім беру жүйесінің кадрлық әлеуетін сақтау және дамыту деңгейі көтеріледі;

балаларға қосымша білім беру жүйесіндегі инновациялық дамудың ғылыми-әдістемелік жүйесі құрылады;

балаларға қосымша білім беру ұйымдарының материалдық-техникалық қамтамасыз етілуі жақсарады;

балаларға қосымша білім беру бойынша заңнамалық және нормативтік құқықтық база жетілдіріледі;

балаларға қосымша білім беру ұйымдарының жүйесін дамыту және қосымша, жалпы орта білім беру, ғылым мен өндіріс жүйесін біріктіру арқылы балаларды қосымша білім берумен қамту артады;

қосымша білім алудың қолжетімділігі мен үйренушілердің тең мүмкіндіктері қамтамасыз етіледі;

балаларға қосымша білім беру жүйесінің заманға сай инфрақұрылымы құрылады, материалдық-техникалық база нығайтылады, экономикалық қатынастар жетілдіріледі;

балаларға жалпы, орта және қосымша білім беру құрамының сабақтастығы негізінде бірыңғай білім кеңістігі сақталады;

қосымша білім берудің мазмұны мен құрылымы жаңартылады, балаларға қосымша білім берудің тиімділігі мен сапалылығына қол жеткізіледі;

қосымша білім беруге қолжетімділікті қамтамасыз етуге мүдделі органдар мен ұйымдардың күш салу үйлестілігі қамтамасыз етіледі;

қосымша білім беру жүйесіндегі бәсекелесуге қабілетті және жоғары білікті мамандарды даярлау сапасы жоғарылайды;

ақпараттық және коммуникациялық технологиялар дамытылады, қосымша білім беру ұйымдарында қашықтықтан оқытуды қамтамасыз етіледі;

балалар бағдарламаларын, қосымша білім беру ұйымдарының web-порталын, балаларға арналған web-сайттар, балалар журналдарын құру арқылы бірыңғай білім беруге арналған ақпараттық орта құрылады;

балаларға қосымша білім беру ұйымдары мен педагогтерін мемлекеттік аттестаттау жүйесі жетілдіріледі;

балаларға қосымша білім беру жүйесіндегі педагогикалық және басқарушы кадрлардың әлеуметтік мәртебесі және кәсіби деңгейі көтеріледі.

Қазақстан Республикасындағы әлеуметтік-экономикалық әсерлер

Балаларға қосымша білім беруді дамытудың Тұжырымдамалық тәсілдерін жүзеге асыру төмендегілерге жағдай жасауға шақырады:

бала құқығын іске асыруға бағытталған оң өзгерістермен, балалардың жағдайын, отбасының әлеуметтік-экономикалық қорғалуын жақсарту;

балалар мен жасөспірімдер арасындағы бейәлеуметтік жайттардың алдын алу тиімділігін көтеру, салауатты өмір салтын қалыптастыру;

мемлекеттік кепілдік негізінде қосымша білім алуда қолжетімділік пен балалардың тең мүмкіндіктерін қамтамасыз ету;

қосымша білім беру бағдарламалары бойынша оқып жүрген балаларды қамтуды ұлғайту;

осы заманғы заңнамалық база құру, нормативтік құқықтық қамсыздандыру, балаларға қосымша білім беру жүйесін дамытудың тетіктерін әзірлеу;

әлеуметтік мәртебенің өсуін қамтамасыз ету, балаларға қосымша білім беру жүйесіндегі педагогикалық және басқарушы кадрлардың сапалы құрамын жақсарту;

адами капиталдың, әлеуметтік тұтастықтың, адамның бәсекелесу қабілеттілігінің сапасын көтеру;

тәрбиелеу, жеке басты дамыту, кәсіби бағдарлану, табысты әлеуметтендіру, ғылыми-техникалық, көркем-эстетикалық, экологиялық-биологиялық, туристік-өлкетану салаларында оқушылардың шығармашылық қабілеттілігін дамыту үшін жаңа мүмкіндіктер құру;

кәмелет жасқа толмағандардың бейәлеуметтік тәртібіне байланысты қауіп-қатерлердің төмендеуі;

ерекше білім беру қажеттіліктері бар балалар және түрлі әлеуметтік жағдайдағы отбасылардан шыққан балалар үшін қосымша білім алу мүмкіндігін кеңейту;

өскелең ұрпақтың жалпы мәдени деңгейін, төзімділігін және коммуникативтік біліктілігін жоғарылату;

жас ұрпақтың өз өмір сүру сапасымен қанағаттанушылығын бейресми білім беру жүйесінің өзін-өзі таныту мүмкіндігі есебіне жоғарылату.

мемлекеттік-жекешелік әріптестік базасында құрылған білімді тарату орталықтары мен алаңдарын кеңейту;

экономиканы жаңғырту мен технологиялық дамытудың басым бағыттарына және қоғамның жаңа сұраныстарына сәйкес білім берудің үздіксіздік қағидатының негізінде сапалы қосымша білім беруді қамтамасыз ету;

білім берудің әлеуметтік нәтижелерінің жоғары сапасына қол жеткізу есебінен білім беру жүйесіне салынған қаржының әлеуметтік-экономикалық тиімділігін көтеру;

адам капиталының деңгейін көтеру есебінен елдің қосымша инвестициялық тартымдылығын жоғарылату;

республикалық және халықаралық ауқымдағы білім беру ұйымдарының түлектерінің бәсекелесу қабілеттілігін, олардың жеке қасиеттерін және қалыптасқан әлеуметтік маңызды құзыреттерін дамыту негізінде көтеру.

Результаты согласования

18.02.2019 15:34:09: Абдрахманова Н. К. (Управление воспитательной работы и дополнительного образования)

- - согласовано без замечаний

18.02.2019 15:37:36: МаксUTOва З. А. (Департамент дошкольного и среднего образования) - - согласовано без

замечаний

18.02.2019 15:58:58: Суханбердиева Э. А. (Руководство) - - согласовано без замечаний

18.02.2019 16:17:33: Байжанов Н. А. (Департамент юридической службы и международного сотрудничества) - -

согласовано без замечаний